

"alternatieve strategieën", voor zover aanwezig, blijken een weinig appellerende impact te bezitten. "Dilemma's van het feminisme" heeft daarmee haar doel voorbij geschoten. De spanningsloosheid van deze bundel vormt een schril contrast met "Feminisme I", een dilemma waar we ons inziens, de ogen niet voor mogen sluiten. Voor beroepsfeministen onder ons, moge Te Elfder Ure dan nog wel verteerbaar zijn, wij houden ons hart vast voor de aspirantleden in de toekomst.

Zijn wij al dood?

Michel Kuypers, Bert van der Schaaf

'In de schaduw van de zwijgende meerderheden' door Jean Baudrillard
SUA Amsterdam 1986, f 29,50.

Het boek bestaat uit twee lange essays uit 1978 en 1982: 'De precessie van de simulakra' en het titelstuk. Ze zijn geschreven in de ronkende metaforische stijl waarom Baudrillard berucht en beroemd is, en ze tonen zijn 'science-fiction methode' in al haar kurieuze glorie.

In de woestijn

In 'De precessie van de simulakra' stelt Baudrillard dat er een historische verschuiving heeft plaatsgevonden van representatie naar simulatie in de wijze waarop tekens en 'beelden' werken. Hij verdui-

delijkt dat aan de hand van een verhaal van Borges. In dat verhaal tekenen de kartografen van Het Rijk een kaart die zo gedetailleerd is, dat zij precies samenvalt met het grondgebied zelf. Maar met het verval van het Rijk begint deze kaart langzamerhand te rafelen en valt uit elkaar, waarbij alleen nog in de woestijn enige flarden herkenbaar zijn. Baudrillard leest dit verhaal als een fabel die het verval van het Rijk van de Representatie verbeeldt. Tegenwoordig refereren tekens niet meer naar een werkelijk betekende zoals de kaart naar het grondgebied. "Het gaat nu om het genereren van iets reëls, zonder oorsprong of realiteit, door een model: het hyperreële. Het grondgebied gaat niet meer vooraf aan de kaart en overleeft deze al evenmin. Voortaan gaat de kaart vooraf aan het grondgebied". Tekens produceren nog slechts een schijn van referentie, de suggestie van werkelijkheid. Het zijn simulakra. "Het gaat om een substitutie van het reële door de tekens van het reële". Dit noemt hij simulatie. Met een soort agressieve melancholie stelt Baudrillard: "Wij bevinden ons in het rijk van de simulatie en hebben alleen nog recht op nostalgie, de spookachtige en parodistische rehabilitatie van alle verloren referenties". Het verhullen of niet erkennen van deze toestand noemt hij dissimulatie. Aan de hand van een aantal gevallen laat hij zien hoe dat plaatsvindt in o.a. de media, de wetenschap, de politiek. Daarbij hanteert hij een benaderingswijze die wij als een vruchtbare vorm van paranoia zouden willen typeren en waarin het centrale principe dat van de omkering is. Dat levert allerlei gemakkelijke en soms scherpe inzichten op. Zo beschrijft hij het Watergate schandaal als een afleidingsmanoeuvre die het echte schandaal, dat van het normale politieke bedrijf, aan het zicht moest ont-

trekken. En de bescherming van de stam der Tasaday op de Filipijnen, die al acht eeuwen geen contact met 'de beschaving' hebben, gaat er in Baudrillard's optiek uitzien als een strategie van de antropologische wetenschap om zichzelf van de dood te redden door het kunstmatig in leven houden van haar object. Over Disneyland merkt hij op dat het daarbij niet gaat om ideologie, om een verkeerde voorstelling van de realiteit, maar om een poging te verbergen dat het reële niet meer reëel is. "Disneyland wordt voorgesteld als imaginair om te laten geloven dat de rest reëel is, terwijl heel Los Angeles en het Amerika dat er omheen ligt, al niet meer reëel zijn maar behoren tot de orde van het hyperreële en de simulatie".

Het verlies van het reële

Door alle analyses heen, loopt als een rode draad Baudrillard's geobseerdeerdheid door het reële, het werkelijke. Enerzijds wijst hij met leedvermaak en venijn op het 'wezenlijk' gesimuleerde karakter van 'onze' werkelijkheid, en valt hij de schone schijn aan van alles dat zich als reëel wil voordoen. (Maar uit naam waarvan, en met welk doel, blijft onduidelijk, omdat Baudrillard wel wil moraliseren maar geen moraal wil konstrueren.) Anderzijds klinkt er melancholie in zijn beschrijvingen van "het verlies van het reële", een verlangen naar het "weer" bereiken van "een absoluut nivo van het reële" (87). Er zijn dan ook passages en zinswendingen die doen vermoeden dat Baudrillard aan het bestaan van een zuiver Reële blijft vasthouden, een onbewogen en ongesimuleerde werkelijkheid (101, 108) Alsof hij gelooft dat er ooit een absoluut nivo van het Reële heeft bestaan dat vrij toegankelijk was voor de individuele en kollektieve beleving. Maar goed. De belangrijkste teneur

van de teksten is toch dat het er om gaat de huidige toestand op te vatten als een uitdaging, en niet in getreur te vervallen, of in eindeloze schijnbewegingen en rookgordijnen te verdwalen in "de hel van de simulatie".

Dood en uitdaging

Baudrillard schetst het leven-nade-dood, waarin mensen geen onderscheid meer kunnen maken tussen realiteit en simulatie, tussen referenten en tekens. Weliswaar vergelijkt hij de huidige fascinatie door beelden met de eeuwenoude fascinatie door godsbeelden, idolen, heilige voorwerpen. Maar, er zou nu een kritiese grens zijn overschreden: beelden en modellen zijn zelf de werkelijkheid geworden, - en wij zijn des te gefascineerder geworden. In dit tijdperk van de simulakra zijn de mensen (wij dus) schimmen van zichzelf geworden. De mensen hebben de dood niet meer voor zich, maar zijn dit station al gepasseerd. De mensen leven "in een universum dat merkwaardig veel lijkt op het origineel" maar dat niet meer reëel is. Wij zijn reeds uit de dood opgestaan, representeren onszelf niet meer, en zijn als simulakra levendiger dan tijdens ons leven. Beelden en modellen van de wereld en van onszelf hebben alle 'realiteit' naar zich toe getrokken. Het is vanuit een dergelijke globale gedachtengang dat Baudrillard (ronkend als altijd) kan stellen dat er van de massa niets meer te verwachten is. En dat we dus (?) een catastrofe tegemoet gaan. Dat zal echter geen revolutie zijn, maar een totale ineenstorting (implosie) van de maatschappij. Soms lijkt het alsof Baudrillard met deze ontwikkeling wil instemmen, in de stijl van Nietzsche. Echter zonder diens heldendom: de Philisters zijn nu de helden geworden en hun (gebrek aan) wil geschiede. Maar in de teksten duiken ook termen op

die duiden op de mogelijkheid van verzet tegen de overmacht der simulerende beelden. Opvallend is de nadruk die in 'De zwijgende meerderheden' wordt gelegd op de ironie, de parodieën en de spot van de massa. Wij schimmen en schijndoden hebben als massa nog macht op aarde, de macht namelijk van het zwijgen, de macht om, door onze fascinatie en excessieve consumptie van steeds maar meer informatie, een catastrofe te bewerkstelligen. Fascinatie krijgt nu ineens een andere kleur: meermalen wijst Baudrillard in dit verband op de ironie, de spot, de parodie die deel uitmaken van de fascinatie. De massa zwijgt, maar lacht spottend - een hoopvol teken van leven voor een schim. Maar Baudrillard lijkt nog verder te willen gaan, en een nieuw leven te beloven aan 'ons'. Eerst was de dood niet meer dan een gepasseerd station, dat wij krampachtig vóór ons projekteerden. Nu is de dood deel geworden van een strategie die fataal voor de orde

van de simulatie kan zijn. Dankzij de "onontkoombare basis van uitdaging, verleiding en dood" is er misschien een "brute desimulatie" mogelijk. Dit wijst er op dat Baudrillard niet wil blijven staan bij een pessimistische analyse, maar de mogelijkheden van strategieën ingrijpen wil onderzoeken. De massa kan kennelijk meer dan alleen gefascineerd worden. Ze kan door middel van "de strategie van de uitdaging" en de offensieve simulatie, de macht van de simulakra ondermijnen.

Wat houdt deze strategie precies in? Baudrillard doet weinig moeite om hierover duidelijkheid te verschaffen. Zijn taalmitrailleur vuurt vele exotiese beelden en termen op de lezer af, en wie niet verpletterd raakt, en niet tot de definitieve schijndoden behoort, mag zelf uitzoeken wat het betekent: de uitdaging aangaan.

Michel Kuijpers

Bert van der Schaaf